

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНЬСЬКА ОСВІТА В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-299-2-18>

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS AT THE HISTORY LESSONS UNDER THE STATE OF WAR

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЗАНЯТТЯХ ІСТОРІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лекар А. М.

*higher category teacher-methodologist of social and economic disciplines
Communal institution "Balta pedagogical vocational college"
Balta, Ukraine*

Лекар А. М.

*викладач-методист соціально-економічних дисциплін вищої категорії
Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»
м. Балта, Україна*

Неспровокована війна держави-агресора РФ проти України вивела на рівень національної безпеки національно-патріотичне виховання української молоді, зокрема, студентської, основними складовими якого, відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання, є: громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання [4]. Змістова структура патріотичних цінностей науковцями структурується на гностичний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний компоненти, наповнення яких гарантує застосування компетентісно зорієнтованого підходу до вивчення історії, що передбачає формування історичної, громадянської ключових компетентностей як основи національної ідентичності та громадянськості здобувачів освіти [2].

З позицій викладача-практика коротко сфокусуємось на формах, методах, прийомах, технологіях навчання та виховання здобувачів освіти, які уявляються найбільш продуктивними в контексті національно-патріотичного виховання.

Відповідно до навчальних програм, здобувачі освіти мають розпізнавати візуально та за описом низку історичних діячів – персоналістика містить великий емпатійний потенціал. Наприклад, студентів вражає біографія П.Калнишевського – останнього кошового отамана Запорозької Січі, який в 1768–1774 рр. під час російсько-турецької війни бився за Російську імперію, а потому очолювана ним Нова січ в 1775 р. московитами була знищена, а отамана утримували в Соловецькому монастирі в нелюдських умовах в одиночному казематі до 1801 р. Симптоматичним для усвідомлення студентами важливості національної церкви є факт канонізації отамана в 2008 р. УПЦ КП, сьогодні ПЦУ вшановує Петра Багатостраждального (Калнишевського) на Покрову.

Критичний аналіз висловів відомих історичних діячів має наслідком сприйняття їх як установок, життєвих імперативів. Приклади висловів: 1) *«Домовленості із росією не варті паперу, на якому вони написані»* (О. фон Бісмарк) – при аналізі варто актуалізувати Віленське перемир'я, Будапештський меморандум, Договір про дружбу між Україною і рф, Статут ООН, Мінські домовленості тощо – росія порушує ВСІ домовленості протягом своєї історії... 2) *«Переговори з окупантами на твоїй землі можуть тривати не довше автоматної черги»* – актуальний сьогодні вислів В.Кука, командарма УПА в 1950–1954 рр. 3) *«Україну треба любити не лише до глибини душі, а й до глибини кишені»* (Є.Чикаленко) – судження спонукає до волонтерства, благодійництва.

Продуктивними для формування україноцентричної аксіології здобувачів освіти є технології критичного мислення, зокрема, методичний прийом ретроальтернативістики – в минулому моделюється альтернативний варіант історичного розвитку в біфуркаційній точці. Наприклад: *«Визначіть розвиток України у разі перемоги Української революції 1917–1921 рр.»* (очікувана відповідь: була б незалежна українська держава без репресій, депортацій, голодоморів тощо) – розвивається критичне мислення, а усвідомлення біфуркації на сучасному етапі формує особисту співвідповідальність за долю України.

Розв'язування історичних проблемних задач. Наприклад: *Задача 1. Що об'єднує долі С. Бандери, Є. Коновальця, В. Вишиваного, Р. Шухевича, А. Волошина, С. Петлюри, К. Осмака* (всі діячі національно-визвольного руху, всі вбиті росіянами); *Задача 2. «Эту войну мы бы выиграли и без Украины...»* – прокоментуйте вислів путіна від 16.12.2010 р. про II світову війну, визначіть внесок українського народу в перемогу над нацизмом (через облудливість путінських тверджень діти чітко усвідомлюють різницю між фактом-

подією і фактом-судженням, маніпуляції, «мову ворожнечі», пропаганду тощо).

Історичну спадщину в історіографії умовно поділяють на: *історіо-тренос* (втрата державності, поразки тощо) та *«історію барабана і сурми»* (героїка; військові перемоги). Предметом вивчення є обидва напрями. Історію поразок, безумовно, потрібно знати, аби не повторювати історичних помилок. Проте військово – патріотичне виховання не мислиме без актуалізації «історії барабана і сурми» – воєнної, переможної історії, з якої черпається насага для боротьби сьогодні. Природним з боку здобувачів освіти є бажання бути дотичним до успішної етнічної спільноти, яка в історичній спадщині має не тільки поразки, але й славні перемоги. Затребуваною сьогодні є історія боротьби із московією – з особливим зацікавленням вивчається, наприклад, похід гетьмана П.Конашевича-Сагайдачного на Москву в 1618 р., а історична аналогія між битвою під Оршею 1514 р., коли русько-литовські війська під керівництвом гетьмана К.Острозького розбили 100-тис. московське військо, із битвою під Конотопом 1659 р., коли козацько-татарське військо під керівництвом гетьмана І. Виговського розбило 100 тис. московське військо із сучасною російсько-українською війною, коли Силами Оборони України знищено вже більше 180 тис. рашистів вселяє в душі дітей величезний ентузіазм та національну гідність, висновок один: якщо могли бити московитів наші пращури, зможемо і ми!

Історична освіта та історична наука мають чітко доносити до студентів, що сьогоднішня війна, злочини проти людяності, здійснені рашистами – не випадковість, а історична закономірність: московія – наш історичний ворог. Історія розвивається по спіралі й подібні виклики, що постали перед нинішнім поколінням українців, вже переживались поколіннями попередніми, згадаймо: Батуринська різанина, знищення Гетьманщини й Січі, статус внутрішньої колонії, Валуєвський акт і Емський едикт (а подібних в царський та радянський період – близько 200!), Крути, Базарський розстріл, голодомори, геноцид, «розстріляне відродження», масові репресії, депортації, русифікація, нищення дисидентства, торговельні війни, «гібридна війна», анексія Криму, так звані «ЛНР, ДНР», Іловайськ, Дебальцево, Буча, Ірпінь, Маріуполь, Ізюм, грабунки, вбивства цивільних та військовополонених, нищення цивільної інфраструктури тощо – таким є неповний асоціативний ряд українсько-російських відносин в історичній ретроспективі та сучасності...

Тож надважливо засвідчити наступність українського національного супротиву: дружинники, козацтво, УСС (їх марш «Червона калина» сьогодні пережив відродження та надихає українців), УГА, «Вільне

козацтво», Дієва Армія УНР, ОУН, УПА, УНРА, Поліська Січ, УГВР, дисиденти, «небесна сотня», добровольчі батальйони, Сили Оборони України та ін.[1]. Студенти мусять розуміти традицію і наступність супротиву та ціну втрати державності – зустрічі із сучасними захисниками України найефективніші в цьому контексті.

Згідно програми з історії студенти мають розуміти низку понять, термінів: тоталітаризм, самостійники, автокефальна церква, «інтегральний націоналізм», суверенітет, кіборги, волонтерський рух, «тимчасово окуповані території» та ін. Термін «рашизм» має розглядатись у порівнянні з італійським фашизмом, німецьким нацизмом, радянським більшовизмом, що розвиває логічну, аксіологічну предметні історичні компетентності, дає розуміння переваг демократії над антидемократією, гордість від приналежності до дієвого громадянського суспільства, української нації. Щодо терміну «колабораціонізм», варто застосовувати міжпредметний зв'язок з правознавством, актуалізувати сучасне кримінальне законодавство, зокрема, статтю 111–1 ККУ, яка кваліфікує та визначає кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність [3].

Викладання історії має відповідати принципам історизму та об'єктивізму, не треба оминати «незручних» питань історії (ДУН, «Волинська трагедія» тощо), але розглядати їх з позицій контроверсійності та поліперспективності, аби здобувачі освіти не втратили довіри до історичної освіти та історичної науки – не варто повторювати практику історичних фабрикацій та фальсифікацій росії, а виховувати на правді, виносячи з неї історичні уроки (як приклад, спроба примирення з польським народом: «просимо пробачення та пробачаємо»).

Продуктивним в національно-патріотичному вихованні є використання мультимедійних засобів візуалізації історичного процесу, зокрема ілюстрацій, карикатур, мемів, відеоряду, листівок, картин – в всевітній інформаційній мережі відповідний ресурс можна віднайти в достатній кількості.

Історичні анекдоти дозволяють висміяти, висловити зневагу, зобразити смішним, недолугим, а отже – нестрашним будь-кого, навіть путіна. Гумор дозволяє краще зрозуміти історичне тло сюжету, а на емпатійному рівні – сформувати цінності. Наприклад: «В росії віднайдено новий етап антропогенезу: путінокантропа (мавпу з гранатою)», «Найбільше російською війною проти України задоволені німці. Чому? Бо про Гітлера скоро всі забудуть» та ін.

Отже, історія – це наша інтелектуальна зброя. Перемога у війні прийде не лише з фізичним знищенням ворога, а й із викоріненням рашистських міфологем. Злочини рф загострили національну гідність

молоді, мусимо цей процес спрямувати в конструктивне русло дерусифікації. Національно-патріотичне виховання глибоко вмонтоване в структуру викладання історії, яка спроможна ефективно формувати історичну, громадянську життєві компетентності, патріотизм сучасних здобувачі освіти.

Література:

1. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX ст.» від 01.07.2014 р. № 314-VIII. Дата оновлення: 21.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 15.04.2023).

2. Додурич С. М. Формування патріотичних цінностей у студентів коледжів засобами краєзнавчо-пошукової діяльності / фвтореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. Миколаїв, 2010. 22 с.

3. Кримінальний кодекс України : України від 5.04.2001 №2341-III. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

4. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18.05.2019 №286/2019. Дата оновлення: 21.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 15.04.2023).